

JULIÁN
CARRÓN

EL DESVETLLAMENT
DE L'HOME

Reflexions en un temps de vertigen

Julián Carrón

El desvetllament de l'home

Reflexions en un temps de vertigen

Una entrevista a cura d'Alberto Savorana

© 2020 Fraternitat de Comunió i Alliberament

Edició italiana: BUR Rizzoli, Milà, abril de 2020 (e-book),
juny 2020 (paperback)

El desvetllament de l'home

En poques setmanes, l'emergència sanitària causada per la COVID-19 s'ha convertit en una experiència habitual. Tothom, de diferents maneres, ens hi hem sentit interpel·lats. Paradoxalment, la situació d'aïllament en què hem anat a parar s'ha convertit en l'ocasió d'un gran diàleg a distància.

D'una manera o altra, tothom està intentant mesurar-se amb un fet inesperat que ha irromput a la nostra vida diària, imposant un canvi dràstic en els estils de vida, provocant i suscitant preguntes urgents que no es poden ignorar. Quines respostes són prou fermes i s'aguanten dempeus en aquesta situació?

Mn. Julián Carrón, president de la Fraternitat de Comunió i Alliberament, ha volgut respondre a les preguntes que tots ens estem plantejant. I en aquestes pàgines ofereix la seva contribució per a una reflexió en comú.

Què està succeint?

Estem davant d'un desafiament sense precedents per a la nostra generació. El poeta espanyol Julio Llamazares ho ha sintetitzat prou bé a *El País*: «Avui faig 65 anys, en el moment més crític que he conegut»¹.

La situació que estem vivint ens ha permès ser més conscients que, en aquests anys, i d'alguna manera, hem viscut com en una bombolla; una bombolla que ens ha fet sentir suficientment a recer dels cops que propina la vida. I, així, hem fet via, però distrets, fent veure que ho teníem tot sota control. Però les circumstàncies han desbaratat els nostres plans i ens han reclamat bruscament a respondre i a prendre seriosament el nostre «jo», a preguntar-nos sobre la nostra efectiva situació existencial. En aquests dies, la

¹ *El País*, 28 de març de 2020.

realitat ha sacsejat la nostra vida diària amb més o menys intensitat, sota un rostre amenaçador, el de la COVID 19; un nou virus que ha provocat una emergència sanitària de ressò internacional.

La realitat, de la qual fugim sovint per poder respirar a causa de la incapacitat que tenim d'estar amb nosaltres mateixos, aquesta vegada ha sigut inclement; ha constret la major part de nosaltres a romandre tancats a casa, a aturar-nos. I en aquest aïllament se'ns mostra davant dels ulls –potser com mai, per primera vegada, d'una manera tan palesa i estesa– la nostra condició existencial.

Així com vaig llegir fa uns anys en un diari americà, un presoner, en veure's privat de la seva llibertat, no havia pogut evitar aturar-se i rumiar: *stop and think*. De la mateixa manera estem habituats a escapar de mil maneres diferents de nosaltres mateixos i de la profunda crida de les coses; en aquest temps no hem pogut evitar aturar-nos a pensar.

Què ha provocat l'eclosió de la «bombolla» d'una vida sota control?

La imprevista i imprevisible irrupció de la realitat sota el rostre del coronavirus. Així

ho descriu d'una manera eficaç el novel·lista espanyol José Ángel González Sainz: «En la vida d'un país o d'una persona, hi ha vegades que la realitat, la realitat més descarnadament real, la més crua i menys elaborada per les receptes i els cuiners de mentalitats i relats, irromp de sobte amb una violència paorosa a la qual no estàvem acostumats. La realitat no es fa real llavors, ho havia estat sempre, era allà des de sempre, però la seva lleugeresa ens permetia no mirar-la contínuament cara a cara, n'hi havia prou de fer-ho de reüll i concentrar-nos en el preparat més o menys plaent o fraudulent de relats i il·lusions. [...] Quan allò que està en el fons efectiu i innegable de les coses i que ho sosté tot, de cop i volta, esclata i campa pels seus furs fora del control —o del mareig— de la part il·lusòria de la nostra vida, la visió de la fantasmagoria en la qual hem estat vivint, i des de la qual hem estat considerant la realitat, és estremidora. És el que ara mateix succeïx, a tot arreu».

El que ha passat ha estat com un tsunami, una explosió volcànica que ens ha trobat inermes. González Sainz continua posant al descobert el motiu d'aquesta debilitat: «L'hàbit de substituir les coses i els fets pel seu ús estratègicament fraudulent, la rea-

litat per la ideologia, la veritat pel costum impune de l'enganyifa i allò crucial per la banalitat, ens posa en les pitjors condicions per enfrontar-nos una venjança de la realitat en tota regla»². La realitat s'ha rebel·lat perquè s'ha vist subestimada, ha reivindicat de cop el seu paper «principal». Com escriu Fernando de Haro, un amic periodista que treballa a la ràdio espanyola, es fa eco del novel·lista citat: «La realitat [...] era allí, però no la miràvem. Ara ha irromput de forma estrepitosa. [...] La realitat ha entrat sense permís. [...] Ara, amb tota aquesta desfeta de la realitat el que necessitem fer-ne el cor fort, però d'intel·ligència” (J.A. González Sainz)»³.

Però, què significa «fer-ne el cor fort, però d'intel·ligència»?

Significa que la potent irrupció de la realitat ha fet que tornés a emergir amb tot el seu abast aquella exigència d'entendre que anomenem *raó*. De vegades, a causa del cansa-

² *El Mundo*, 20 de març de 2020.

³ *paginasDigital.es*, 23 de març de 2020.

ment de la vida o per mandra, aturem el camí de la mirada i ens quedem en l'aparença, romanem en la superfície de les coses, com si tot el món s'acabés en els mateixos llocs comuns que respirem o en allò que veiem a través del forat del pany de la nostra mesura racionalista: una mesura estreta, massa petita, i al final asfíxiant (l'asfíxia és precisament l'alarma que ens indica que hem romàs en l'aparença). Només l'impacte –acceptat– de la realitat pot obrir de bat a bat de nou la raó. És sempre un contracop, un impacte allò que fa que s'obrin els ulls: el coneixement implica, en el seu sorgiment i en el seu desenvolupament, una dimensió afectiva originària. Com més ens impacta i interessa una realitat, més s'obre la mirada de la raó, més s'eixampla, s'aguditza, no es conforma amb solucions barates. Les coses mostren el seu sentit i la seva rellevància només a una raó compromesa afectivament. El sentiment que la realitat suscita (sorpresa, por, curiositat) és un factor essencial per veure-hi, és com una «lent» que apropa l'objecte. Això és el que hem verificat.

El que ha passat ha desvetllat la nostra atenció posant en funcionament la nostra raó i ens ha dut a reconèixer, més enllà d'esquememes còmodes, que «hi ha més coses al

cel i a la terra de les que somnia la teva filosofia», citant paraules de Shakespeare⁴. És a dir, en aquest precís moment, la raó emergeix com «aquell esdeveniment singular de la natura en què aquesta es revela com a exigència operativa d'explicar la realitat *en tots els seus factors*, de manera que l'home es vegi introduït en la veritat de les coses»⁵.

Ara podem comprendre per què hem acabat tancats dins una bombolla. Ja que durant tot aquest temps potser ens hem permès d'esquivar el xoc amb la realitat –que mai ha deixat de ser-hi i d'interpel·lar-nos–, no ens hem deixat desafiar per ella. Havíem cregut que podríem domesticar-la, protegits per una privilegiada condició de vida. «Un individu que hagi tingut a la vida un impacte dèbil amb la realitat perquè, per exemple, ha hagut d'esforçar-se molt poc, tindrà un sentit escàs de la seva pròpia consciència, percebrà menys l'energia i la vibració de la seva raó»⁶. No crec que avui sigui impossible –perquè no hi ha res que sigui mecànic

⁴ *Hamlet*, acte I, escena V.

⁵ L. Giussani, *El sentit religiós*, Encuentro, Madrid 2004, p. 135.

⁶ *Ibidem*, p. 139.

en l'experiència humana— però sí que és realment complicat evitar l'impacte de la realitat, que ens provoca d'una manera dramàtica i inexorable. En qualsevol cas, qui intenti estalviar-se la provocació de la vida, de les coses que passen, no podrà experimentar fins al fons la vibració inefable de la raó i del cor, que fan que siguem homes. I en les últimes setmanes, hem vist succeir una infinitat d'exemples d'aquesta humanitat que ens han omplert d'agraïment i sorpresa.

Què entens per «vibració inefable de la raó»?

Les preguntes que ens han sorgit. El desafiament que la realitat ens ha adreçat, ens ha «obligat» a mirar amb més profunditat el nostre ser «homes». Se'ns ha arrencat de la nostra zona de confort, en la qual ens havíem instal·lat còmodament, i ens han assaltat les preguntes que normalment, d'una manera més o menys intencionada, evitem o fem que sucumbeixin en les rutines quotidianes. Així ho subratlla Umberto Galimberti, quan respon a una lectora: «En la insòlita condició en la qual hem anat a parar, a causa de la suspensió de les nostres activitats diàries, en aquest estat de desorientació, ¿no seria una bona ocasió per

dirigir-vos a la vostra interioritat, que normalment descuideu, per descobrir qui sou? Què feu al món? Quin sentit té la vostra vida? [...] Aquestes reflexions serien de veritat tot un pas endavant per ser realment homes, perquè viure en la ignorància no és precisament el màxim en la pròpia autorealització ni per trobar un sentit a la pròpia existència»⁷. Totes les crisis són com un fort cop de la realitat, així com ens ensenya Hannah Arendt «ens obliga a tornar a les preguntes»⁸, fa que aflori el nostre «jo» amb tota la seva exigència de significat i ens fa cridar: per què?

Són preguntes que deixen intranquil, que ens deixen nerviosos i que ens obliguen a pensar en quelcom que se'ns escapa...

Aquestes són les qüestions de la raó, que acompanyen estructuralment el viatge de l'home com a criatura conscient de si mateixa. Mostren la radical i inesgotable recerca d'un sentit de si davant del que passa –la

⁷ *La Repubblica*, 21 de març de 2020.

⁸ H. Arendt, *Entre el pasado y el futuro. Ocho ejercicios sobre la reflexión política*, Península, Barcelona 1996, p. 186.

realitat, el dolor, la mort– i, ahora, la profunda coincidència entre *racionalitat* i *religiositat*. Una coincidència que sorprendrà qui s'hagi acostumat en aquesta cultura nostra a reduir la religiositat a «sentir i prou», a un sentiment, un *feeling*. L'aparició de les preguntes (quin significat té l'existència? Per què hi ha dolor, per què morim? Per a què val la pena viure, al capdavall? De què està feta la realitat?) expressa la vocació de la raó i allò que considero l'autèntica i inevitable religiositat de l'home.

Què ha entès la raó en l'actual situació?

Una fragilitat estructural –no pas contingent o momentània– que ha brollat amb tot el seu dramatismes. Aquest dies, molts han escrit sobre això. Vull citar dos estimadíssims amics, Pilar Rahola i Pedro G. Quartango, coneguts intel·lectuals de Barcelona i Madrid respectivament, que s'han encarat a la pandèmia, que també està posant de genolls el meu país d'origen.

Rahola declara: «La commoció d'aquesta pandèmia ens deixarà, per exemple, una sensació de molta més vulnerabilitat, finalment convençuts que el nostre model de

vida i la vida mateixa és enormement fràgil. Una idea de fragilitat que potser ha estat present en tota la història de la humanitat, però que havíem oblidat en aquests temps d'orgull tecnològic. Un simple virus gripal, i de sobte, el caos mundial... Sí, sens dubte, tornarem amb una percepció de vulnerabilitat molt més gran»⁹. Que siguem vulnerables no és pas una novetat; és una condició a la qual estem lligats des del naixement; però en temps de supèrbia tecnològica, en què semblava que tot estava a les nostres mans, ho havíem oblidat en certa manera; ho havíem deixat de banda, perdent-ne la percepció. Ha estat la pertorbació de la realitat allò que ens ha tornat la consciència de quelcom que, com podem observar, és evident però no s'ha de donar per descomptat. «Aquesta pesta –subratlla Pedro G. Cuartango– ens retorna la consciència de la fragilitat de l'ésser humà i de la seva profunda insignificança davant de forces de la Natura que no controlem. Quedem-nos amb la lliçó apresada que no som déus i que mai ho serem»¹⁰.

⁹ *La Vanguardia*, 26 de març de 2020.

¹⁰ *ABC*, 24 de març de 2020.

En aquest sentit, em semblen conseqüents les consideracions de Jean-Pierre Le Goff a *Le Figaro*: «Hem d'afrontar novament l'aspecte tràgic de la vida i ens trobem de nou davant dels límits de la nostra condició, davant la “fragilitat de les coses humanes” [...]. Aquest temps suspès pot ser una oportunitat per centrar-nos en l'essencial, per intentar entendre els reptes del nostre temps. [...] La ruptura que ha introduït aquesta epidèmia [...] qüestiona idees i representacions que semblaven molt sòlides [...]. La vida moderna sembla que estigui edificada en oposició a la idea de B. Pascal que “tota la infelicitat de l'home deriva de la seva incapacitat de romandre sol a la seva habitació”. [...] L'epidèmia ens obliga a afrontar la tragèdia de la història sense poder-ne fugir. Cadascú de nosaltres haurà de extreure'n les lliçons pertinents»¹¹.

La renovada experiència de la nostra fragilitat ens uneix a tots...

Sí, ho hem sentit dir al papa Francesc per televisió en una plaça de sant Pere deserta

¹¹ Traducció publicada a *Il Foglio*, 30 de març de 2020; la traducció és nostra.

la tarda del divendres 27 de març: «Ens hem adonat que estàvem en la mateixa barca, tots fràgils i desorientats [...]. La tempesta desmascara la nostra vulnerabilitat i deixa al descobert les falses i supèrflues seguretats amb les quals havíem construït les nostres agendes, els nostres projectes, rutines i prioritats. Ens mostra com havíem deixat adormit i abandonat allò que ens alimenta, que ens sosté i ens dona força en la nostra vida i en la nostra comunitat. La tempesta posa al descobert tots els intents “d’empaquetar” i oblidar allò que ha nodrit l’ànima dels nostres pobles; tots aquests intents d’anestesiari amb hàbits aparentment “salvadors”, incapaços d’apel·lar a les nostres arrels i d’evocar la memòria dels nostres ancians, privant-nos, així, de la immunitat necessària per fer front a l’adversitat. Amb la tempesta, ha caigut el maquillatge d’aquells estereotips amb què disfressàvem els nostres egos sempre pretensiosos de voler aparentar; i ha deixat al descobert, una vegada més, aquesta (beneïda) pertinença comuna de la qual no podem ni volem evadir-nos; aquesta pertinença de germans». I el papa Francesc ens ha fet pujar a la mateixa barca, perquè també ens trobem enmig de la tempesta, juntament amb la família humana sencera

i la creació: «No ens hem aturat quan hem sentit les teves crides, no ens hem despertat davant les guerres i injustícies del món, no hem escoltat el crit dels pobres i del nostre planeta greument malalt. Hem continuat impertorbables, pensant en mantenir-nos sempre sans en un món malalt. Ara, mentre estem en aquest mar regirat, et supliquem: “Desvetlla’t, Senyor”»¹².

Però quin guany pot haver-hi en descobrir-nos fràgils, vulnerables? De què ens serveix?

Ens desperta de la letargia en la qual vivim normalment, ens arrenca de la distracció a la qual sovint ens abandonem gairebé sense saber-ho, a interrompre l’anestèsia que tantes vegades ens adorm: I tot conspira per silenciar-nos, tant per vergonya com potser per una esperança de no dir»¹³. Tanmateix, no es tracta només d’adonar-nos de la pròpia fragilitat: «Lluny de la pròpia branca, / po-

¹² Francesc, *Moment extraordinari de pregària*, 27 de març de 2020. La traducció és nostra.

¹³ R. M. Rilke: «Segona elegia» vv.42-44. Traducció de Manuel Balasch.

bra fulla fràgil, / on vas?»¹⁴, va dir Leopardi. De fet, la mateixa percepció de la nostra fragilitat té en si mateixa, com a condició, la grandesa de l'home, el «Misteri etern / de l'ésser nostre»: «¿Com és, natura humana, / que essent fràgil i vil / en tot i pols i ombra, / de tan alts sentiments et vas ornant?»¹⁵.

La denúncia del límit, de la finitud i el sentit tràgic de la vida impliquen l'infinitud del desig que ens defineix com a homes, fins i tot sense que ho sapiguem. «Imaginar-se el nombre infinit de mons, i l'univers infinit i sentir que l'ànim i el nostre desig foren encara més grans que aquest univers»¹⁶. També pertany a aquella grandesa el prendre cons-

¹⁴ G. Leopardi, «Imitació», versos 1-3, a *Cants*, Trad. d'Alfons Maseres, Barcelona: Edicions Oasi, 1938, p 80. En aquest cant Leopardi tradueix una poesia d'A. V. Arnauld, titulada «La Feuille». En particular, els versos citats sonen així en l'original francès: «De ta tige detachée / pauvre feuille dessechée / où vas-tu?».

¹⁵ G. Leopardi, «Davant el retrat d'una formosa dama esculpit en el seu monument sepulcral», versos 50-53 a *Cants*, op. cit.

¹⁶ G. Leopardi, *Pensaments*, LXVIII. Trad. Júlia Benavent, València: Albatros Edicions, 1995, pp. 88-89.

ciència de la nostra contingència: nosaltres no ens fem a nosaltres mateixos, no som pas nosaltres que ens procurem el nostre ésser. Al fons del nostre ésser hi domina una dependència. Tenim avui, de manera especial, la possibilitat de fer-nos-en més conscients.

Has notat algun indicati de «reconquesta» de la consciència?

Sí, i no només entre personalitats i escriptors, de qui seria més evident esperar-ho. M'ha explicat un professor jubilat implicat en una iniciativa de reforç escolar per a nens d'origen estranger: «Avui un raig de llum ha penetrat enmig de les alarmants notícies sobre la COVID-19. Vam fer una videotrucada amb els nostres estudiants de *Portofranco*, als quals ajudem amb el reforç de llengua. Són joves nois i noies estrangers, egipcis i marroquins», de diferents religions, també musulmans. «Vam parlar de com estàvem vivint aquesta situació: la por, les preocupacions, la suspensió de les classes. Arribats a un cert punt, un d'ells diu que tota aquesta història de la pandèmia posa de manifest el límit de l'home; aleshores ha començat un diàleg sobre aquesta qüestió. Un diàleg que

va posar en relleu una certa distància sobre qui és Déu, però alhora es desprenia que el que tenim en comú és la recerca de sentit dins d'aquest drama i la pregunta sobre per què és una prova per a tothom. Va ser una intensa xerrada sense prejudicis, tots desitjosos d'entendre les raons d'uns i d'altres. Un diàleg amb llibertat, entre persones que s'estaven prenent seriosament allò que els està passant i el que estan vivint per poder descobrir i verificar què és el que val la pena a la vida»¹⁷.

Per contra, normalment vivim bona part de la nostra existència fent-nos una imatge distorsionada de nosaltres mateixos, que posa en quarantena la nostra condició d'home. I això ens manté sota un estat d'anestèsia. Així doncs, Llamazares constata: «Si per alguna cosa ens ha de servir aquesta catàstrofe sanitària és per recordar-nos la fragilitat de tot, cosa que se'ns oblida després d'uns anys de pau i de benestar»¹⁸.

¹⁷ Cartes, «Compartimos con todos la misma pregunta», es.clonline.org, 24 de març de 2020.

¹⁸ *El País*, 28 de març de 2020.

Quines són les conseqüències de la letargia?

Ens deixa indefensos davant dels imprevistos de la vida. Escriu González Sainz: «Quan la realitat més crua i real irromp amb brutalitat com ara, quan la distància entre els fets i els relats, entre els noms de les coses i les coses dels noms, es redueix al mínim, tota la fantasmagoria simuladora, tota la infernal maquinària de la mendacitat i la hipocresia i tota la superbiosa ignorància i falta de prudència, d'aplicació esforçada a la realitat i al seu control i la seva gestió més eficaç, tempestiva i efectivament beneficiosa, són les pitjors armes per afrontar-la. La realitat ens enxampa en la inòpia, desarmats i captius dels hàbits mentals més contraproductius.»¹⁹.

«La realitat més crua i real irromp amb brutalitat...». Són paraules fortes...

La realitat no ens està deixant agafar aire. Tal com va escriure Paolo Mieli el 3 d'abril, «al món ara ja som un milió infectats. Un milió i ja sabem que no s'aturarà aquí. La meitat

¹⁹ *El Mundo*, 20 de març de 2020.

de la població de l'orbe terrestre està tancada a casa. Itàlia té un recompte rècord de morts (13.915). Espanya la segueix de prop, doncs ja ha superat el sostre dels deu mil. A Bolonya va morir el primer intern, hospitalitzat. A la Xina hi ha hagut enfrontaments al pont del riu Blau amb agents de Jiangxi decidits a impedir el trànsit de viatgers des de Hubei, on s'acaba de declarar el final del bloqueig. Al mateix temps, un comtat de Henan, que limita amb Hubei mateix es va aïllar. A Hong Kong, la segona quarantena comença després que el virus tornés a aparèixer també perquè (segons fonts oficials) no es respecten les distàncies de seguretat als restaurants»²⁰.

Amb la propagació del virus estem experimentant la realitat com una alteritat, ombrívola i sorda en la seva absoluta diversitat: una presència inexorable, de la qual depenem. Més enllà de qualsevol reducció nostra, s'ha imposat la preeminència de la realitat. La seva irreductibilitat ens qüestiona, no ens deixa agafar aire. Amb Nietzsche estàvem convençuts que «no hi ha fets,

²⁰ *Corriere della Sera*, 3 d'abril de 2020; la traducció és nostra.

només interpretacions»²¹. La seva sentència, que ha perdurat durant tants anys com una veritat indiscutible, en situacions com aquesta mostra el seu punt feble. La realitat, que semblava quelcom de vell i antiquat, és tossuda i està tornant a agafar protagonisme, torna amb gran força. Davant els nostres ulls hi ha alguna cosa més que meres interpretacions: hi ha fets obstinats, que demanen ser considerats i també interpretats adequadament. El nihilisme està, si més no, en aquest sentit, contra les cordes.

La tossudesca de la realitat no ens deixa tranquils, tot i que moltes vegades preferiríem no mira-la, com quan, fa unes setmanes, vam veure els camions de l'exèrcit per la carretera portant els taüts de les nostres víctimes de Bèrgam. No sense raó, Domenico Quirico es pregunta: «Fer-se preguntes sobre la mort, amb dignitat, en silenci, ¿que no és un deure cultural que en aquests dies se'ns imposa?»²².

La realitat reapareix amb tot el seu misteri. Ezio Mauro parla d'«angoixes sorgides

²¹ Cf. F. Nietzsche, *Frammenti postumi 1885-1887*, en Id., *Opere*, Adelphi, Milán 1975, vol. VIII, fr. 7 (60), p. 299; la traducció és nostra.

²² *La Stampa*, 5 d'abril de 2020; la traducció és nostra.

d'allò desconegut, en una dimensió inabastable»²³, respecte a la qual abaixem el límit de la nostra capacitat de dominar-la.

I quan la realitat emergeix en aquest misteri, fa por...

L'enemic amb el qual hem de lluitar no és només el Coronavirus, sinó la por mateixa. Una por que tenim sempre i que, tanmateix, agafa força quan la realitat despulla la nostra essencial impotència; que en molts casos ens supera i, de vegades, ens fa reaccionar de qualsevol manera, tancant-nos en nosaltres mateixos i caient en la desesperació. Ho va assenyalar Ilvo Diamanti, sempre atent al mar de fons de la nostra societat: «Vivim en el “temps de la por”. [...] Perquè la in-Seguretat, la in-Certesa ens acompanyen des de fa molts anys. Probablement des de sempre. [...] Així, la por ha entrat en la nostra vida. Al nostre món. Molt abans que la COVID-19 esclatés. [...] Lluny dels altres. Cada vegada més sols. [...] Ens arrisquem a perdre l'esperança. I

²³ *La Repubblica*, 11 de març de 2020; la traducció és nostra.

a nosaltres mateixos»²⁴. Però sucumbir a la por no és l'únic camí que hi ha.

Què és el que vols dir?

En moments com aquest, es posa de manifest el camí de maduració que cadascú ha fet personalment, així com el treball conjunt amb els altres: l'autoconeixement que ha guanyat o perdut, la capacitat o la incapacitat d'afrontar la vida que l'home té a les seves mans... Les nostres petites o grans ideologies, les nostres creences, fins i tot les religioses es posen a prova. L'escorça de falsa seguretat mostra les seves esquerdes. Precisament és en circumstàncies com aquesta que entenem que «la força d'un subjecte rau en la intensitat de la seva consciència de si mateix, és a dir, en la percepció que té dels valors que defineixen la seva personalitat»²⁵, en la claredat amb què es percep a si mateix i el que val la pena viure.

²⁴ *La Repubblica*, 9 de març de 2020; la traducció és nostra.

²⁵ L. Giussani, *El sentido de Dios y el hombre moderno*, Encuentro, Madrid 2005, p. 151.

Què significa, i com és possible, estar humanament davant d'aquesta circumstància que, vulguem o no, ens afecta a tots, encara que de maneres diferents: ja sigui a primera línia per lluitar contra la malaltia (pacients, metges i personal sanitari), ja sigui per garantir els serveis essencials (des dels empleats dels supermercats fins a les forces de l'Estat), ja sigui compartint situacions de necessitat (voluntaris, religiosos i molts altres), ja sigui tancats a casa per obediència a l'ordre d'aïllament i de «distància social»?

Hi ha un punt que uneix tothom i és la disponibilitat d'acceptar la crida que prové de la realitat. En qualsevol cas, sigui on sigui, sigui quina sigui la tasca que ens ha estat encomanada o que haguem decidit dur a terme, allò que s'esdevé a la vida —és a dir, el fragment de la realitat que ens pertoca i ens envolta— ens interpel·la, ens convida a respondre. No hi ha cap altra manera de jugar-se la vida com a «significat», és a dir, com a destí; no tenim cap altra manera de caminar cap al nostre compliment fora de les circumstàncies en què ens trobem. Això, deixeu-me dir, val per a tothom. En el seu llibre més conegut, *El sentit religiós*, L. Giussani afirma: «L'única condició per ser sempre i vertaderament reli-

giosos és viure intensament el que és real»²⁶. La seva és una concepció de la religiositat que ens empeny a reconèixer qualsevol avinentesa com a crida, és a dir, com a vocació.

La circumstància, és a dir, allò que ens concerneix de la vida instant rere instant, ens provoca, és la concreció d'una realitat que no hem fet nosaltres, sinó que remet, pel que fa al seu origen últim, a una altra cosa, més enllà de nosaltres, més gran que nosaltres, a aquell origen insondable que anomenem –precisament– *Misteri*. La religiositat es manifesta com una intuïció viscuda del Misteri, d'aquesta enigmàtica incommensurabilitat, en la relació amb cada fragment de la realitat. Per això, segueix dient Giussani, «viure la vida com a *vocació* significa tendir cap al Misteri a través de les circumstàncies per les quals el Senyor ens fa passar, responent-hi. (...) La vocació és un caminar vers el destí abraçant totes les avinenteses i circumstàncies a través de les quals el destí ens hi fa passar»²⁷. Giussani era perfectament conscient del vertigen que això introdueix a la vida: «L'home, la vida racional, hauria d'estar pendent de l'instant, pendent en tot moment

²⁶ L. Giussani, *El sentit religiós*, op. cit., p. 150.

²⁷ L. Giussani, *Los jóvenes y el ideal. El desafío de la realidad*, Encuentro, Madrid 1996, pp. 63-64.

d'aquest signe aparentment tan voluble, tan casual, com són les circumstàncies mitjançant les quals el desconegut “senyor” m'arrossega, em convoca als seus designis. I dir *sí* a cada moment sense veure res, simplement obeint la pressió de les ocasions, és una posició vertiginosa»²⁸. M'és difícil trobar una expressió més adequada que aquesta per descriure la situació en la qual ens trobem quan estem realment davant del que succeeix: un vertiginós estar a mercè «en tot moment d'aquest signe aparentment tan voluble, tan casual, com són les circumstàncies». Així i tot, jo dic que aquesta és l'única actitud racional, perquè és a través d'aquestes circumstàncies que el Misteri, que aquell «desconegut senyor», ens desafia, ens provoca al seu misteriós pla, és a dir, al compliment de la vida.

Sovint percebem les circumstàncies, certes circumstàncies, exclusivament com un obstacle per a la realització de nosaltres mateixos...

És una qüestió permanent. Avui és un aïllament a causa del Coronavirus, o una situació que pot ser encara més greu i exigent, i

²⁸ L. Giussani, *El sentit religiós*, op. cit., pp.184-185.

demà serà l'estudi massa dur o la feina que ens toca fer i que mai no hauríem triat, o la falta d'èxit on l'hauríem esperat, una desil·lusió amorosa, un amic o col·lega maleducat, una malaltia: sempre hi haurà alguna cosa que se'ns presenti com un obstacle per a la realització de la nostra vida, mentre resulta ser –vertiginosament, dramàticament– el lloc on es compleix la vida, la relació amb el Misteri. Es tracta, diria, d'una qüestió objectiva i no pas d'una decisió. La decisió, en tot cas, és reconèixer que és així o no.

Què ens pot ajudar en aquest “vertigen”?

Una companyia humana. O, encara millor: una certa companyia humana. Aquesta resposta ens porta a examinar minuciosament la nostra vida social, per descobrir qui i què ens és d'ajuda i qui o què és només una distracció dins d'aquest vertigen. L'aïllament és una oportunitat paradoxal d'entendre quina és l'amistat que nodreix profundament la nostra existència. Em refereixo a una companyia no extrínseca, no pas juxtaposada a la vida, que no anestesia les preguntes urgents dins nostre, sinó que, al contrari, ens ajuda a mirar-les de cara sense defugir-les.

Tota companyia, des d'aquest punt de vista, sigui cristiana o laica, la dels companys d'escola o d'universitat, la del bar, la dels companys de feina, la família, etc., està posada a prova. Quantes vegades claudiquem en les nostres exigències i abaixem el llistó acontentant-nos amb un àmbit de relacions que ens protegeixi de l'impacte de les coses, que ens estalviï el repte de les circumstàncies de la vida, en lloc d'empènyer-nos a viure'l. Però una companyia així no pot estar a l'altura del drama: en moments com els que estem travessant, en què la urgència de viure esdevé ineludible i potent, es fa més evident que mai.

I si ens envaeix la por, què la pot vèncer?

Potser l'experiència més elemental de què disposem al respecte és la dels infants. Què venç la por d'un infant? La presència de la seva mare. Aquest "mètode" val per a tothom. És una presència i no les nostres estratègies, la nostra intel·ligència ni el nostre coratge, allò que mou i sosté la vida de cadascú de nosaltres. Una presència i la seva memòria operant.

Antonio Polito ha subratllat el valor de la metàfora de la mare amb el fill petit precisa-

ment com a resposta a la por al Coronavirus: «Veig la necessitat de confiar en alguna cosa més gran que nosaltres, que ens estima infinitament i ens protegeix. Tal com fèiem de petits»; i ha fet referència a la imatge artística de la Mare de Déu de la Misericòrdia, que «obre els seu mantell i repara el poble»²⁹.

I quan la por que tenim és al buit de la mort?

La dinàmica només pot ser la mateixa, perquè la humanitat té les seves pròpies lleis. Però davant de la por profunda, que ens tenalla en la profunditat del nostre ésser i que intentem allunyar tant com puguem (la por a la mort i qualsevol reverberació de la mort en la vida), cal que ens preguntem quina presència és capaç de superar-la. No val qualsevol *presència*. És per això que Déu es va fer home, es va convertir en una presència històrica, carnal, propera, un company de viatge. Només el Déu que entra a la història com a home pot superar la por profunda, tal com va testimoniar (i testimonia) la vida dels seus deixebles, i tal com narra l'Evangeli. Per compartir la nostra tasca humana,

²⁹ *Huellas-Litterae communionis*, n. 4/2020, p. 13.

Déu es va fer home: «un home anomenat Jesús, de Natzaret, fill de Maria, que (...) aquella vegada a Naïm, va veure una mare, una vídua, que acompanyava el taüt del seu fill fins al sepulcre, s'havia emocionat i, s'havia avançat, li havia posat una mà a l'espatlla, dient-li: “Dona, no ploris”, amb una estranya incoherència. I després va ressuscitar el seu fill. Però, com es pot arribar a dir a una dona vídua, el fill de la qual havia mort: “No ploris”? No té cap sentit. Però va ser aquest “absurd” el que va deixar la gent amb la boca ben oberta»³⁰. Qui sap com es deu haver sentit aquella dona, abraçada com mai s'havia sentit, una abraçada que superava tots els sentiments humans i li havia tornat l'esperança! Aquella mort no era el final de tot, aquella mare vídua no estava condemnada a quedar-se sola, perquè la llavor de la Resurrecció era present en aquell Home que deia aquelles paraules inaudites i que immediatament li va retornar aquell fill.

³⁰ L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Crear buellas en la historia del mundo*, Encuentro, Madrid 2019, p. 57.

Quina és, doncs, la resposta del cristianisme al drama de l'home, a la solitud, al dolor, a la malaltia, a les situacions que no tenen resposta, com tantes que hem vist succeir aquests dies?

Paul Claudel realitza una observació genuïna sobre el tema: «Hi ha una pregunta que contínuament es planteja a l'ànima del pacient: “Per què? Per què jo? Per què he de patir?” (...). A aquesta terrible pregunta, la més antiga de la humanitat, a la qual Job va donar la seva forma gairebé oficial i litúrgica, només Déu, directament interpel·lat i posat en dubte, era capaç de poder respondre. I la pregunta era tan important que només la Paraula va poder-la afrontar, no amb una explicació, sinó mitjançant una presència, segons aquestes paraules de l'evangeli: “No he vingut a donar explicacions, a dissipar els dubtes amb una explicació, sinó a omplir, o millor dit, a substituir amb la meva presència la necessitat mateixa de l'explicació”. El Fill de Déu no va venir a destruir el patiment, sinó a patir amb nosaltres»³¹.

³¹ *Toi, qui es-tu?*, Gallimard, París 1936, pp. 112-113; la traducció és nostra.

Déu no ha donat resposta al problema de la vida, de la solitud, del patiment, amb una explicació, sinó amb la Seva presència: va venir al món per acompanyar-nos a viure-la, s'ha fet companyia de l'home per estar amb ell en qualsevol situació que es trobi, perquè l'home pugui mantenir-s'hi dempeus i travessar-les amb una indestructible i última positivitat. Com va dir Benet XVI en una famosa homilia, «només aquest Déu ens salva de la por al món i de l'ansietat pel buit de la pròpia existència. Només mirant Jesucrist, la nostra alegria en Déu arriba a la seva plenitud, es converteix en alegria redimida»³².

*Estàs parlant de «positivitat indestructible».
Però..., com és possible això?*

M'imagino la satisfacció d'aquella vídua, quan va veure que el seu únic fill tornava viu; un fill que, tanmateix, tornaria a morir tard o d'hora, com ella. El problema es repetiria. Penso aleshores en l'experiència de Sant Pau, quan, trobant-se a Roma encadenat, esperant una sentència que hagués po-

³² Benet XVI, Homilia, Ratisbona, 12 de setembre de 2006.

gut significar la seva mort, ple d'agraïment i alegria, va escriure als Filipencs –als quals «duu al cor» i per als quals tenia «un gran afecte»– paraules que a la majoria els semblarien absurdes: «per a mi, viure és Crist, i morir m'és un guany». Com era possible això? Ell havia vist Crist viu, ressuscitat, definitivament victoriós sobre la mort: d'aquí va sorgir la seva certesa, la seva alegria, la seva manera de viure aquesta circumstància, així com cada moment de la seva existència («tant si en surto amb vida com si haig de morir»). Tot estava determinat per la relació amb aquesta presència. Ara –pensant en el que està passant en aquests dies, que també té a veure també amb els cristians–, Crist no anul·la el drama i el dolor de la separació dels éssers estimats, però fa possible una altra manera de viure'l i d'estar davant de la mort, on no domina el no-res, sinó la certesa de la seva presència victoriosa, d'una abraçada sense fi i, per tant, del compliment de la vida, de la relació definitiva amb Ell. Això només és possible per a aquells que han vist brotar els signes de tot això en la seva experiència i créixer un desig més gran que cap altre: «estar amb Crist, cosa incom-

parablement millor»³³, com escriu sant Pau. No es tracta d'un menyspreu a la vida, sinó precisament d'un amor a la vida que vol l'eternitat.

Però, l'home d'avui, com pot reconèixer la veritat d'aquestes afirmacions amb tot el que veu succeir, immers en la mentalitat en la qual està vivint?

Aquestes afirmacions es fan creïbles només si veiem gent aquí i ara vivint la victòria de Déu sobre la por i la mort, la seva presència real i contemporània, i per tant una nova manera de fer front a les circumstàncies, plens d'esperança i alegria; una esperança i alegries poc corrents entre la gent i, al mateix temps, orientat vers una laboriositat indòmita.

Més que cap discurs o recepta moral tranquil·litzadora, el que necessitem és precisament topar-nos amb persones en qui podem veure encarnada l'experiència d'aquesta victòria, d'una abraçada que ens permeti estar davant la ferida del sofriment, del dolor, en què es testimonia l'existència d'un significat proporcional als reptes de la vida.

³³ Fil 1, 21-23.

Hi ha persones així?

N'hi ha, i tant! I en moments com l'actual és encara més immediat descobrir-les, per com viuen, per l'esperança que transmeten. Amb aquestes persones, allí on les trobem, serà més fàcil tornar a començar, aixecar-nos de les nostres caigudes, reconstruint peça a peça un teixit social on l'enrocament i la por no siguin l'última paraula.

També en veig molts entre metges, infermeres i infermers. Són presències realment «amigues», que ens testimonien un camí que es pot realitzar; són presències que no planifiquem, tan excepcionals –fins i tot en les circumstàncies més normals–, que ens deixen sense paraules, en silenci. Com la persona que em va escriure la carta que llegiré ara. M'he pensat si llegir-la, perquè conté una referència que es refereix a mi, però em va semblar que valia igualment la pena fer-ho.

“De sobte em vaig trobar catapultada a les trinxeres. Sembla que estiguem en guerra. La meva situació laboral i familiar quotidiana s'ha capgirat de la nit al dia. Com a metge, com a mare, com a dona em veig dormint aïllada del meu marit, sense veure els meus fills des de fa dues setmanes, sense poder tenir un contacte directe amb el pacient. En-

tre els meus malalts i jo hi ha una mascareta, una visera i el seu escafandre. Sovint són persones grans que viuen soles aquest moment. Tenen por. Moren sols. I els familiars, aïllats a casa, no poden assistir al seu ésser estimat, i reben a la nit una trucada en què els comunico la mort del seu familiar: entre ells i jo hi ha un telèfon pel mig. Què puc fer per ells humanament, com a cristiana? Entro a la planta, busco un somriure i l'abraçada d'una amiga infermera: en aquest moment d'aïllament també necessito sentir-me físicament unida a algú. I només puc abraçar els meus companys. Enfront de tot això, em sosté llegir tots els dies la carta de Carrón al *Corriere della Sera*³⁴, que m'ajuda a posar-me novament en una posició d'obertura, a preguntar-me què és el que, en el fons, importa. Estic cridada a reconèixer allò essencial, la veritat. També hi ha tot el recorregut que hem fet amb el text de l'Escola de comunitat [la catequesi permanent en el moviment de Comunió i Alliberament; *ndr*]: la prova és la manera com la fe creix si la llibertat es posa en joc davant la Preferència que ens

³⁴ «Com aprenem a vèncer la por enmig de les dificultats?», *Corriere della sera*, 1 de març de 2020, p. 32. Traducció al català a cat.conline.org

ho demana tot. I això és vertiginós. Hem de refiar-nos i assumir aquest risc. La certesa que sosté la nostra vida és un vincle, i ens cal fer un camí per arribar a aquesta certesa afectiva. Les circumstàncies se'ns donen per aferrar-nos més a Ell, que ens està cridant de forma misteriosa. La fe és confiar que Ell ens està cridant. “Només quan domina en nosaltres una esperança fonamentada som capaços d'afrontar les circumstàncies sense defugir-les”. Estem cridats més que mai a respondre a Ell, que ens crida de forma misteriosa. Aquesta és la certesa que puc oferir als meus malalts, als familiars, a més de proporcionar-los les atencions mèdiques necessàries».

Són presències que comuniquen una certesa, una esperança fonamentada, a qualsevol que es trobin en el seu camí i la poden comunicar només perquè la viuen.

En definitiva, no n'hi ha prou amb un discurs “cristià”...

Només serveix el testimoni, la documentació de la diversitat humana generada per la trobada cristiana reconeguda i viscuda. I no podem «inventar-nos» testimonis, només

podem comunicar, oferir als altres allò que vivim com a camí personal.

Fa poc he parlat amb una persona que té un marit positiu en Coronavirus. No pot anar a veure'l ni pot passar ni un minut amb ell. També té una nena petita. Em va dir: «Veus? En aquest moment m'hauria agradat oferir-li la meva ajuda, la meva proximitat i, en canvi, aquí estic, engarjolada, amb la meva filla». Vaig intentar dir-li: «També heu d'acceptar respondre a la circumstància que teniu, tal com intenta fer el teu marit davant la realitat a la qual s'enfronta. En cas contrari, si no fas un camí, si no viviu la relació amb una presència que superi la por, quan li truquis per *FaceTime* perquè us vegi a tu i a la filla, com l'ajudaràs? Només podràs ajudar-lo en la seva dificultat, sostenir-lo en la dificultat mentre pateix a l'hospital amb Coronavirus, si fas el teu camí. Encara que no li diguis ni una paraula, a la teva cara s'hi veurà l'esperança que el podrà sostenir».

Què et susciten les persones que, tal com has dit, es troben al capdavant de la batalla contra el Coronavirus, que cada dia estan exposades al risc?

En aquestes darreres setmanes he estat testimoni d'una generositat, una dedicació i una cura que m'han commogut profundament. És un immens agraïment el que sento pels qui comparteixen, posant-se en risc, la necessitat dels seus germans.

«Quan veiem altres que estan pitjor que nosaltres, ens sentim obligats a ajudar-los donant i oferint alguna cosa nostra. Aquest requeriment és tan original, tan natural, que està en nosaltres fins i tot abans que en siguem conscients i que, amb raó, l'anomenem «lleï de l'existència». (...) Tenir cura dels altres, comunicar-nos amb els altres, ens fa complir el deure suprem de la vida, de fet l'únic, que és realitzar-nos a nosaltres mateixos, complir-nos»³⁵. La trobada cristiana té com a objectiu donar suport i fer que aquest impuls humà sigui cada cop més estable i ferm, per potenciar la humanitat de l'home, de manera que

³⁵ L. Giussani, *El sentido de la caritativa*, en Publicaciones, es.clonline.org, pp. 5-6.

la vida pugui esdevenir en totes les seves expressions «caritat», un do commogut i gratuït d'un mateix.

Aquest període de solitud forçada, aquesta «circumstància», no suposa un obstacle per a l'experiència cristiana que has esmentat? El «distanciament social» imposa una distanciació també de les «presències» a les quals has fet referència anteriorment, un fre al compartir, a la companyia.

Al contrari, pot ser una gran oportunitat per a l'aprofundiment de l'experiència cristiana, per a la maduració de la fe, és a dir, per al descobriment del contingut de la trobada que hem fet, de l'origen d'aquella companyia que s'ha començat a viure com un lloc generatriu d'un mateix, de la pròpia coherència. Si aquest descobriment no es produeix, restem a la superfície, ens arisquem sociològicament a reduir l'esdeveniment cristià, buidant la companyia del seu significat autèntic. Provo d'explicar-me amb un exemple: no fa gaire, un jove amic meu va acabar la carrera i ha començat una nova vida. Per consegüent, no podem veure'ns tan sovint com quan anava a la universitat. Darrerament es

lamentava d'això amb mi. Li vaig recordar un passatge de l'Evangelí. Un dia, els deixebles eren a la barca amb Jesús i van adonar-se que s'havien oblidat dels pans. Encara que ja havien sigut testimonis de dos miracles, grans com catedrals –dues multiplicacions de pans com mai s'havien vist en la història– van començar a barallar-se entre ells perquè s'havien oblidat dels pans. Vaig fer adonar al meu amic que Jesús era allà amb ells, al seu costat, a la barca! I ells, vinga a lamentar-se! El problema no era que estiguessin sols, perquè Jesús era amb ells, sinó que per a ells era com si no hi fos. Es retreien el fet de no tenir pa! Llavors, Jesús, per fer-los entendre quin era el problema, no va fer cap altre miracle. De què els hauria servit, després de tots els que li havien vist fer? Què fa Jesús per ajudar-los? Els fa tres preguntes. La primera: «¿Quantes cistelles plenes de bocins vau recollir quan vaig partir els cinc pans per als cinc mil homes?». Després, «I quantes cistelles, després de la segona multiplicació?». Tercera pregunta: «Encara no ho compreneu?»³⁶. Què valuosa és l'ajuda que Jesús ofereix als seus amics no estalviant-los les preguntes! No afegeix cap explicació, no

³⁶ Cf. Mc 8,19-21.

duu a terme cap altre miracle, sinó que els interpel·la, partint de la seva experiència, a fer servir la raó fins al fons, de manera que puguin adonar-se de qui han trobat (entre ells hi tenien l'amo de la "fleca"!).

Si encara no havien entès res, atenció, no era perquè estiguessin sols o no tinguessin prou elements per comprendre, sinó perquè encara no havien après a utilitzar bé la raó. De fet, Jesús se'ls havia donat a conèixer mitjançant molts signes que li havien vist fer, que eren respostes excepcionals a tantes situacions, fins i tot dramàtiques, i que corresponien finalment al cor, a la seva necessitat humana i a la dels altres. Però ells encara no havien reconegut qui era, amb aquell tipus de reconeixement que es diu fe i que «florix a l'extrem límit de la dinàmica de la raó com una flor de la Gràcia, a la qual l'home s'hi adhereix amb la seva llibertat»³⁷.

La fe cristiana no és únicament el reconeixement de la divinitat, sinó de la «divinitat present» en l'home, en Jesús de Natzaret, en Crist, i avui en aquest signe de Crist que és la companyia dels qui creuen en Ell. «L'esdeveniment de Crist roman en la història a

³⁷ L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Crear buellas en la historia del mundo*, p. 55

través de la companyia dels creients»³⁸; «Jesucrist, aquell home de fa dos mil anys, es fa present amagant-se rere el vel, sota l'aspecte, d'una humanitat diferent. La trobada, l'impacte, és amb una humanitat diferent»³⁹, amb un fenomen d'humanitat diferent: un se'l troba i se sorprèn amb un nou pressentiment sobre la vida, quelcom que augmenta la seva possibilitat de certesa, de positivitat, d'esperança i d'utilitat en la vida.

Molts de nosaltres pot ser que haguem tingut aquest «impacte» sense que hagi madurat prou el reconeixement que s'anomena *fe*, que floreix com una gràcia al límit últim de l'ús de la raó, implicant, per tant, tot el recorregut de la raó, des de l'afecte fins a la llibertat humana. Aquesta conjuntura d'aïllament obligatori, precisament en la mesura que ens insta a no donar per descomptada la realitat humana amb la qual ens hem topat, pot arribar a ser una gran ocasió per al desenvolupament més conscient i personal d'aquest recorregut; per prendre consciència de la naturalesa de l'esdeveniment que ens va arribar en la forma d'una trobada hu-

³⁸ *Ibidem*, p. 55.

³⁹ L. Giussani, «Algo que se da antes», *Huellas-Litterae communionis*, n. 10/2008, p. 1.

mana fascinant i persuasiva. Podem aprofitar l'avinentesa o, també, abandonar-nos a les queixes, com els va passar als deixebles a la barca.

Tanmateix, en aquest situació d'aïllament obligatori, no podem negar el fet de no poder compartir el dolor, el patiment dels éssers estimats, i haver de d'abandonar-los a l'hospital...

És la mateixa pregunta que em va formular una noia de Madrid en una trobada amb alguns universitaris amb els quals em vaig connectar per videoconferència l'última setmana de març. Em va dir: «aquests dies, el meu avi és a l'hospital i probablement es morirà. La meva família i jo tenim una gran pregunta sobre això, perquè no podem estar allà amb ell; no només s'està morint, sinó que haurà de morir sol. Em sento impotent i no deixo de preguntar-me: “Per què no puc estar amb ell? Per què no puc fer-li companyia justament ara?”». És evident aquí que la circumstància demana i, en un cert sentit, també exigeix un sacrifici: el que voldríem fer no és factible, se'ns impedeix. Però la qüestió és, novament, si la circumstància, tal i com ens ve “donada”, és a dir en la seva

inevitabilitat –no la podem evitar, canviar, modificar; altrament intentaríem actuar amb sensatesa i de seguida, sobretot en casos com aquest–, es converteix o no en la nostra tomba, en un buit absolut, en una pura aniquilació, o per contra esdevé una vocació, el lloc d'una misteriosa crida, la manera amb la qual el Misteri, que sustenta tota la realitat, em condueix al compliment de la vida, a caminar cap al destí. Aquesta és l'alternativa.

Si aquella noia arribés a reconèixer la realitat com una crida, podria dir, com de fet em va dir, continuant la seva intervenció: «Fins i tot aquesta circumstància és per a mi. Fins i tot aquesta impotència és per a mi. Fins i tot la soledat del meu avi a l'hospital és per a ell. A mi se'm demana la disponibilitat d'adherir-me a aquell signe del Misteri que són les circumstàncies, a seguir la provocació de la realitat». És vertiginós i és dramàtic, com deia abans. El Misteri es va encarnar perquè l'home pogués mantenir-se dempeus enmig d'aquest vertigen, i travessar i abraçar aquest drama. Aquella noia ho va testimoniar a tots aquells que l'escoltaven. El «sí» a la circumstància es converteix en un «sí» al Misteri que es va fer carn, a aquell home, Jesucrist, mort i ressuscitat, present aquí i ara –dos mil anys després– en la carn d'una

amistat humana generada per Ell, distingible per alguns trets humans inconfusibles. «La veritat de la fe», va dir Giussani el 1972, en un moment històric ple de dificultats, es veu «en la capacitat de transformar en instrument i moment de maduració» allò que se'ns «presenta com una objecció, persecució o, en definitiva, com una dificultat»⁴⁰.

Aleshores, qui està confinat a les parets de casa seva està cridat a tenir la mateixa experiència que qui es troba a la primera línia?

El cor de l'experiència no canvia. Es tracta de respondre a la realitat que ens crida, fins a la seva misteriosa profunditat; d'adonar-nos precisament que les circumstàncies que se'ns donen són un pas cap al nostre destí, cap al nostre compliment, descobrint què i qui ens ajuda a mantenir-nos en aquesta tensió. M'he recordat ara d'un jove estudiant universitari, que fins fa poques setmanes tenia un munt de coses a fer, era sempre fora de casa, compromès en mil reunions i iniciatives. De sobte, el decret del govern l'obliga,

⁴⁰ L. Giussani, «La larga marcha de la madurez», *Huellas-Litterae communionis*, n. 3/2008, p. 31.

com a tothom, a aïllar-se a casa seva. Dies i dies, les vint-i-quatre hores del dia en contacte amb els seus pares. En lloc de percebre això com una desgràcia, ho considera com una possibilitat, una provocació, en el sentit que acabem de comentar. I al cap de dues setmanes m'escriu:

«Tenia por de la perspectiva de quedar-me a casa, perquè sempre he intentat fugir de casa meva, mai no hi he estat a gust. Però llavors vaig recordar la mirada de grauitat que he estat rebent els darrers anys en les trobades amb determinades persones de la comunitat i els moments en què, en aquest període, he aconseguit estar davant dels meus pares sense “jutjar-los”. I m'adono que això ha succeït quan he reconegut a Crist present: només en aquests moments he estat lliure davant d'ells. He començat aquest aïllament preguntant com mai. Deia: «Si us plau, Senyor, feu-vos present». El que em sorprèn és que vaig començar a veure que la culpa mai havia estat totalment d'ells, més aviat era meva, perquè els mirava segons una imatge de perfecció, i comparant-los als altres i els havia desqualificat. En aquests dies he començat a «mirar-los», i m'he adonat de qui soc. Fins ara, m'havia posat davant seu pensant que ho sabia tot d'ells i ni tan sols

intentava entaular cap conversa. En canvi, aquests dies són els meus companys de vida i m'estan passant coses que mai m'hagués imaginat».

Aquell noi no ha pogut continuar tractant els seus pares segons la imatge de família que tenia, perquè l'estreta convivència –acceptada, viscuda com a vocació– l'ha empès a tractar-los com són realment, i això ha suposat un guany per a la seva vida, de seguida n'ha vist els efectes. Ha dit *sí* al desafiament de la realitat i així ha fet passos inesperats.

Adherint-nos a les circumstàncies, anant al fons de determinades situacions –en què ens veiem «forçats» perquè les coses van així– podem fer descobriments que marquin un punt de no retorn en la nostra vida. Ho ha testimoniats fa poc una jove estudiant universitària, en una altra videotrucada, deia:

«Fa unes setmanes, després d'un any malalta, la meva mare va morir. Exactament una setmana després del funeral, em vaig trobar tancada a casa i sola. Els meus germans viuen a l'estranger i el meu pare surt de casa a les 6.30 del matí per anar a treballar a l'hospital i torna a les 8.30 del vespre. En aquests dies de solitud, que no nego que són molt exigents, m'adono de com, així i tot, aquesta situació i condició pot ser un

privilegi per a mi. Per no perdre el dia sencer, des que obro els ulls, em veig obligada a preguntar-me què necessito realment. He demanat a alguns amics que m'acompanyin i que m'expliquin què estan vivint. Aquesta condició, a més, no em permet distreure'm de la mort de la meva mare, ans al contrari: fins i tot l'ocupar-me maldestrament de les tasques domèstiques em recorda els seus gestos i paraules, vint-i-quatre hores al dia. Tanmateix, en el dolor que noto que cada cop augmenta més a mesura que passen els dies, m'adono que la meva mare, tot i ser diferent d'abans, està present a la meva vida, em fa tirar endavant tots els dies. Funciona exactament com em passa amb el meu *nòvio*, que no està amb mi físicament, però, tanmateix, hi és: viu la seva quarantena a quilòmetres de distància, i només el fet que existeixi i em vingui a la ment durant els meus dies, fa que em posi en moviment. La vida que s'ha generat en mi després de la mort de la meva mare –estic travessant aquesta solitud simplement fent el que he de fer, però amb una serenitat que no em puc explicar– em fa dir, fins i tot amb les cames tremoloses, que Crist realment ha vençut i la vida ha guanyat a la mort. Aquests dies estic profundament agraïda per tot el que ha passat. Al mateix

temps, sento créixer el dolor, perquè, al vespre, el meu pare torna commocionat pel que veu a l'hospital, amb una infinita nostàlgia de la seva dona, i els nostres sopars sempre transcorren en silenci. La meva impotència m'entristeix, em pregunto i em pregunto què és el que se'm demana en aquesta circumstància, què significa realment "oferir" una rentadora a fer o una pàgina per estudiar».

Com pot ajudar aquesta noia al seu pare quan arriba a casa al vespre, fet pols, i no li ve de gust xerrar? Només amb el camí que va fent, amb la consciència d'ella mateixa i del que la fa viure que està naixent en ella, amb la seva cara marcada per l'agraïment.

En una carta que has escrit recentment als amics de Comunió i Alliberament respecte a aquesta situació marcada pel coronavirus, dius: «El reconeixement de Crist i el nostre "sí" a Ell, fins i tot en l'aïllament en el que cadascú de nosaltres podria veure's obligat a estar, constitueix ja avui l'ajuda per a la salvació de cada home, abans de qualsevol intent legítim de fer-se companyia, cosa que s'ha de buscar dins dels límits del que està permès. Puc demanar-te que expliquis a que et refereixes?»

Volia dir que l'ajuda més gran que nosaltres oferim al món és el nostre «sí» a la crida del Misteri, el nostre «sí» a Crist, la fe, i no primer el que som capaços de fer. De fet, fins i tot quan fem –com tots els que durant aquests dies es troben a la primera línia–, la nostra major contribució segueix sent aquest «sí», perquè en la mesura que ho vivim més autènticament, canvia la manera de fer el que fem, ho torna encara més útil pels nostres germans, els homes. Vull que quedi clar que no existeix cap oposició entre la fe i l'acció, sinó tot el contrari: la fe és el que fonamenta l'acció en la seva plenitud i en el seu caràcter indomable, és l'arrel d'aquella acció que assumeix –per la gràcia– la forma de la caritat, d'una afirmació incondicional del bé de l'altre, que s'explicitarà de diferent manera segons les ocasions. La contribució més original que podem oferir al món és el nostre reconeixement de Crist, el nostre “sí” a Ell, tant si podem fer alguna cosa com si ens veiem impossibilitats per actuar. Durant la quaresma de 2006, Benet XVI ho va expressar en aquests termes que tots recordem: «També avui, en el context de la interdependència global, es pot constatar que cap projecte econòmic, social o polític pot substituir el do d'un mateix als

altres amb què s'expressa la caritat. Qui actua segons aquesta lògica evangèlica viu de la fe com una amiatat amb el Déu encarnat i, com Ell, es preocupa per les necessitats materials i espirituals del proïsme. El mira com un misteri incommensurable, digne d'una cura i atenció infinites. Sap que qui no dona a Déu, no dona prou; com deia sovint Santa Teresa de Calcuta: "la primera pobresa dels pobles és no conèixer Crist". Per això cal ajudar a descobrir a Déu en el rostre misericordiós de Crist; sense aquesta perspectiva, no es construeix una civilització sobre bases solides»⁴¹.

La situació d'aïllament i d'inacció forçosa que molts estem vivint pot ser una ocasió per adonar-nos que la fe viscuda és la contribució original que, com a cristians, podem oferir als altres: perquè si en el nostre intent de fer companyia –dins dels límits que avui s'imposen– no es reflectís Crist, el nostre «sí» a Crist, no estaríem donant prou a l'altre, no li estaríem donant l'essencial. Per això, inclús en l'aïllament en què cadascú de nosaltres podria veure's obligat a estar, el nostre «sí» a Crist constitueix ja la contribució per a la salvació de cada home, abans de

⁴¹ Benet XVI, «Missatge per la Quaresma», 2006.

qualsevol intent legítim de fer-se companyia, ja que és el seu cor.

Això canvia radicalment la imatge que normalment tenim de la nostra contribució al món, al bé de les persones, començant per les més estimades. És la raó per la qual molts se senten una mica inútils. En definitiva, la impossibilitat de “fer” desanima...

Sempre penso en el fet que Santa Teresa de l'Infant Jesús, una monja de clausura que va morir molt jove, va ser proclamada per l'Església patrona de les missions. Com és possible? Què diu l'Església d'ella? Que el seu sí –amagat, inoperant segons la mentalitat del món– coincidia amb el bé del món. Entenc que això no s'ajusta a la imatge que normalment tenim de la contribució que podem oferir als altres. Com és possible que una jove que mai va sortir del monestir pugui ser assenyalada per l'Església com la més gran missionera, la patrona de les missions? Sembla absurd. I en canvi, el sí d'aquella petita monja ha tingut un poderós significat pel món. Pensem en quanta gent ha canviat directa o indirectament per la seva fe, pel seu testimoni de vida. Com repeteixo sovint, el sí de la Verge,

dins de l'enigmàtica foscor de la seva condició, ha sigut la major contribució a la vida del món i de cada home, com per nosaltres el sí de don Giussani i de tants altres.

Durant aquests dies he llegit el llibre de Van Thuan *Libre entre rejas*, de Teresa Gutiérrez de Cabiedes⁴², narra la història d'una gran testimoni de la fe, una vida dedicada a l'adhesió coherent i heroica a la pròpia vocació, com va dir d'ell el papa Sant Joan Pau II. El 1975 François Xavier Nguyen van Thuan, poc després del seu nomenament com a arquebisbe coadjutor de Saigón (Ho Chi Minh Ville, Vietnam) es acusat de traïció i arrestat: «Nguyen van Thuan [...] t'hem fet portar per haver causat problemes al Govern del poble sobirà de Vietnam. Se t'acusa de propaganda imperialista i de ser un infiltrat de les potències estrangeres». Passarà tretze anys a presó, nou d'ells en règim d'aïllament. M'ha impressionat com va viure aquella circumstància. Tancat en una presó horrible, també ell es preguntava quina utilitat podia tenir la seva vida: «De què serveix conservar la vida si no puc complir la missió per a la que he nascut?». Per això, «postrat

⁴² T. Gutiérrez de Cabiedes, *Van Thuan. Libre entre rejas*, Ciudad Nueva, Madrid 2016.

al terra, va tornar a clamar a Déu, demanant-li que l'alliberés. [...] “He deixat sols els meus orfes, els meus pobres, a la meva família. [...] I ara, quin sentit té regirar-me com un insecte?”». Tot li semblava inútil, però el Misteri tenia una sorpresa reservada per a ell. En el seu diàleg interior amb Déu, escolta una veu que li diu: «El que has fet és gran [...] Et queixes de no poder treballar per. Per què no m'ofereixes els teus projectes? M'estimes... o estimes les obres que fas per mi? [...] Tu et preocupes pels teus, perquè els estimes. Com desitjo, encara més jo, d'ajudar-los! Confia en mi. M'encarregaré de les teves obres allà fora»⁴³.

Ell va veure el resultat del seu “sí” amb el temps, perquè al principi no podia imaginar el que naixeria de la seva entrega. Només quan va acceptar recórrer el misteriós camí que s'havia traçat davant d'ell, va veure amb sorpresa que tots aquells amb qui es trobava a la presó canviaven. Sobretot els guardes que el vigilaven. Fins a tal punt que els oficials els substituïen constantment, perquè no eren capaços d'evitar el contagi, no aconseguien evitar que les persones que entraven en contacte amb Van Thuan

⁴³ *Ibidem*, pp. 10, 71-73.

canviessin. «Tots volen compartir cel·la amb tu», li crida el responsable de la presó, «però no permetré que contagiïs tots els meus presoners»⁴⁴. A vegades aquests fruits es fan evidents als nostres ulls, altres vegades no, però això no vol dir que aquell sí al Misteri no produeixi efectes en el present.

El que més m'ha impressionat quan Van Thuan es pregunta per què el Misteri permet que travessi aquella circumstància. Era la mateixa pregunta que li feien els guardes, que no s'explicaven per què persistia en la seva actitud quan, si s'hagués penedit d'haver traït la seva pàtria, hauria estat alliberat i hauria pogut tenir un futur esplèndid. Quan més ens desafien les circumstàncies, més es posa de manifest la pregunta del perquè. En l'enèsim interrogatori a què el sotmet qui el vol a la presó, respon que ha tingut el temps suficient per reflexionar si era un error persistir en aquella actitud seva, és a dir, la de fiar-se del disseny d'un Altre, i afegeix que com més ho pensa, més feliç se sent d'haver rebut, d'haver vist florir en ell, una llibertat a prova de presons.

L'èxit, la contribució al bé del món, és la generació d'un individu lliure, amb una llibertat a prova de tot tipus de presons. És quelcom

⁴⁴ *Ibidem*, p. 193.

que només es complirà en l'eternitat, però que es pot identificar ja en el present: floreix una llibertat inimaginable, que és un testimoni davant de tothom. «Com t'ho fas? T'he fet la vida impossible...», li diu el seu carceller. I Van Thuan: «Com podria no cridar de joia quan veig que Algú em dona aquest amor que destrueix l'odi i el ressentiment?»⁴⁵. També a ell li sembla impossible que algú li permeti donar fruit d'aquesta manera, li doni aquesta llibertat, perquè donar fruit es produeix segons un disseny i un temps que no són els nostres; i si un ho accepta, el resultat va més enllà de qualsevol expectativa.

Qui sap com estem afrontant les circumstàncies que vivim en veure'ns obligats a romandre a casa per evitar el contagi! ¿Ens estem ofegant, com si no tinguéssim una via de sortida, o ens estem sorprenent més lliures?

Quan passi l'emergència, que en quedarà de tot el que estem vivint?

Algú ha escrit que sortirem canviats d'aquesta gran pandèmia. Jo afegeixo: sortirem can-

⁴⁵ *Ibidem*, p. 332.

viats però només si comencem a canviar ara. És a dir, si ens adonem del que està passant, si estem presents en el present i aprenem ara a jutjar el que estem vivint, confinats a les nostres cases o implicats a primera línia per a fer front al contagi. El canvi no es produeix per simple acumulació d'impactes, d'esdeveniments o d'impressions de les coses que succeeixen, sinó per una comprensió del sentit d'allò que ens passa, és a dir, com una adquisició de coneixement. Per això el nostre canvi no pot ser mecànic. Sortirem d'aquesta situació canviats si aprofundim ara, a través de les provocacions que la realitat ens dirigeix, en el descobriment de qui som, de per què val pena viure i de què ens permet no acabar aixafats. Cito moltes vegades una frase de Benet XVI:

«Un progrés acumulatiu només és possible en el pla material. Aquí, en el coneixement progressiu de les estructures de la matèria i en relació amb els invents cada dia més avançats, hi ha clarament una continuïtat del progrés cap un domini cada vegada major de la naturalesa. En canvi, en l'àmbit de la consciència ètica i de la decisió moral, no existeix una possibilitat similar d'increment, pel simple fet que la llibertat de l'ésser humà és sempre nova i ha de prendre deci-

sions. Ningú no les pot prendre per nosaltres per avançat. Si fos el cas, en efecte, ja no seríem lliures. La llibertat pressuposa que en les decisions fonamentals cada home, cada generació, tingui un nou inici»⁴⁶.

Això vol dir que si no ens habituem a jutjar el que vivim aquests dies d'obligat aïllament o de compromís per combatre el virus, ho perdrem tot. Així ho subratlla Paolo Giordano: «Des de fa un mes l'impensable ha irromput en les nostres vides. [...] Però en un moment donat acabarà. [...] Mentre nosaltres, distrets, només tindrem ganes d'espolsar-nos-ho tot de sobre. El gran buit que s'escola. El començament de l'oblit. A no ser que ens atrevim a reflexionar ara. [...] Imaginem el després començant ara. Evitem que l'impensable ens agafi per sorpresa, una vegada més»⁴⁷.

Es tracta d'una verificació que hem de dur a terme en el nostre camí quotidià, des que obrim el ulls al matí fins que ens n'anem a dormir a la nit. Segueix Giordano: «He decidit ocupar aquest buit escrivint [...]: no vull perdre el que l'epidèmia

⁴⁶ Benet XVI, *Spe Salvi*, 24.

⁴⁷ *Corriere della Sera*, 21 de març de 2020; la traducció és nostra.

ens està desvelant de nosaltres mateixos. Superada la por, tota consciència és volàtil, s'esvairà en un instant, però certes reflexions que ara el contagi suscita, seran encara vàlides»⁴⁸. És veritat que, sense un treball sobre nosaltres mateixos, tot s'esvairà i tornarem a les coses de sempre sense haver après res d'aquesta estranya i dolorosa circumstància. Però només nosaltres podem decidir fer aquest treball: és l'única cosa que cap norma ni cap decret pot evitar que fem. En aquest nivell no hi ha res mecànic. Per això, decidim! És un treball que requereix atenció, per al qual la raó i la llibertat han d'estar sempre despertes, disposades a captar l'instant que passa. De no ser així, el sacrifici i l'angoixa deixaran pas, sens més, a l'oblit. Eugenio Borgna n'és ben conscient, com a bon coneixedor de l'ànima humana que és: «Pasat el perill, fàcilment l'oblit penetra en els homes. Però, n'hi haurà alguns, no sé quants, que en aquest temps de dolor hauran aprofitat l'ocasió per estar més atents, per escoltar-se a si mateixos i als altres amb més profunditat. Sí, després d'aquesta as-

⁴⁸ *Corriere della Sera*, 28 de març de 2020; la traducció és nostra.

pra prova, alguns de nosaltres renaixeran: capaos d'una esperança nova»⁴⁹.

Mentrestant, però, la pandèmia persisteix. En aquests moments, tothom té clar que no es tracta d'un fenomen passatger.

Heus aquí com n'és de preciós el temps, que posa a prova la nostra posició davant de les coses, la nostra manera d'afrontar la vida, les relacions i les situacions. Quan la realitat no s'ajusta a les nostres expectatives, estratègies, iniciatives, surt a la llum la consistència o inconsistència del nostre subjecte i del bagatge de conviccions que portem a l'esquena, ja siguin seculars o religioses.

Des del començament, hem estat testimonis de moltes fluctuacions a l'hora de considerar i lluitar contra l'epidèmia. Per què és tan difícil prendre un camí adequat?

No tinc les eines per respondre com cal. Em limitaré a dir allò que veig en el meu camp d'experiència i que és vàlid per a mi. Hi ha

⁴⁹ *Avvenire*, 25 de març de 2020; la traducció és nostra.

una afirmació de G.K Chesterton que trobo desarmant: «el problema no és que els savis no trobin la resposta, sinó que ni tan sols s'adonin de l'enigma»⁵⁰. La condició per veure la resposta és veure l'enigma. I això implica una certa postura davant la realitat, deixant-se interpel·lar per ella, donant espai als seus suggeriments, estant disposats a revisar idees i projectes i aprendre de tots aquells que ens poden ajudar. En definitiva, és un problema de la mirada sobre la realitat, que ens afecta a cadascú. I també de la llibertat dels propis errors i de l'espectre del guany (dels efectes que volem aconseguir en els altres). Per tant, un es pot recuperar més ràpidament de l'ensopegada, del fracàs, de la desorientació, tenint com a únic timó la tensió cap al bé de tots i res més.

Si és possible, voldria preguntar-te què t'està sostenint aquests dies

Sovint he vist convenient no evitar els reptes que la vida no m'estalviava. Així que també he abordat això amb l'objectiu de

⁵⁰ G.K. Chesterton, *Ortodoxia*, Acantilado, Barcelona 2013, p. 40. La traducció és nostra

descobrir què podia resultar-ne d'una provocació que es revelava cada dia més en les seves justes proporcions. No he pogut estar davant de tot el que succeïa sense sorprendre'm per la Presència que domina la meua vida. I davant de la vulnerabilitat que cada cop es feia més evident en totes les seves facetes, es feia més gran la pregunta: «Què és l'home, perquè te'n recordis? Què és un mortal, perquè el tinguis present?»⁵¹.

És aquesta Presència, aquest Tu, la que dona forma a la mirada sobre el repte que, com tothom, he d'afrontar, permetent-me experimentar el vertigen que provoca com a home, sense escapar del drama, del dolor, de la mort que veig esdevenir-se al meu voltant i que em toca. Intento experimentar tot això com una oportunitat per verificar la fe. Deixant-me provocar per les preguntes que em planteja la situació, descobreixo en mi –estupefacte– una llum per enfrontar-les, adverteixo tota la raonabilitat de l'enfocament que em suggereix la fe.

Jesús es pren seriosament la meua humanitat i la dels altres. Estic entenent cada vegada més d'on naixia la certesa infrangi-

⁵¹ Salm 8, v.5.

ble de sant Pau; una certesa aconseguida precisament perquè no se li havia estalviat res: «Qui ens separarà de l'amor de Crist? ¿La tribulació, l'angoixa, la persecució, la fam, la nuesa, el perill, l'espasa? (...) Però, de tot això, en sortim plenament vencedors gràcies a aquell qui ens estima. N'estic cert: ni la mort ni la vida, ni els àngels ni les potències, ni el present ni el futur, ni els poders, ni el món de dalt ni el de sota, ni res de l'univers creat no ens podrà separar de l'amor de Déu que s'ha manifestat en Jesucrist, Senyor nostre»⁵². Les persones que viuen d'aquesta certesa són una esperança per a tothom, com ho són sobretot per a mi en aquests dies, fins i tot per a aquells que se senten fràgils davant el repte del virus i estan lluny de la fe de sant Pau. Persones que viuen així poden encendre el desig de tenir-la, aquesta fe, demanant-la en cada petit o gran gest heroic del dia.

Qui no desitjaria aquesta certesa per a si mateix? I més encara en la mesura que no sabem com ens en sortirem, no només de l'aspecte sanitari del repte, sinó de totes les altres previsible conseqüències que ens es-

⁵² Rm 8,35-39.

peren. Només amb una certesa com aquesta podrem realment no estar sords a la crida de la circumstància i no perdre l'oportunitat de convertir-nos més en nosaltres mateixos, i per tant més útils per als altres.

